

УДК 339.72

Перико Л.О., Мироненко М.О.

СВІТОВИЙ БАНК ТА УКРАЇНА: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ

У статті висвітлено сучасні реалії взаємовідносин Світового банку та України, визначено основні проблеми співробітництва. Запропоновано шляхи підвищення ефективності і результативності роботи України з цією інституцією у майбутньому.

Ключові слова: група Світового банку, кредитний портфель, проект, економіка України.

Постановка проблеми. Світовий банк є одним з найважливіших інститутів фінансової та технічної допомоги країнам, що розвиваються. Світовий банк є установою, яка суттєво впливає на розвиток економіки України, виконання державних програм, стратегій, спрямованих на ринкове реформування, підвищення конкурентоспроможності та перебудову національного господарства. Світовий банк також сприяє інтеграції України у світову економічну спільноту та отриманню доступу до найкращого міжнародного досвіду та сучасних технологій. Разом з тим, дослідження вітчизняних науковців вказують, що співробітництво України з Групою Світового банку упродовж всього періоду незалежності виявилось неефективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед відомих учених, які зробили вклад у дослідження питання співпраці України зі Світовим банком, слід відмітити роботи С. Биконі, П. Іжика, Г. Климка, В. Колосової, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, В. Хорошковського, А. Філіпенка та інших дослідників. Проте, більшість із цих досліджень стосуються докризового періоду і не відображають реалій, у яких наша держава опинилась нині.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо поліпшення форм, методів та механізмів співпраці України зі Світовим банком задля підвищення її результативності і ефективності на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Україна активно співпрацює з Групою Світового банку, портфелем проектів, що реалізуються спільно з цією установою в Україні, складається з системних та інвестиційних проектів. За період з 1993 по 2011 роки було укладено договорів позики на загальну суму більше 9 млрд. дол. США [1]. З них більше 7 млрд. дол. США було виділено Міжнародним банком реконструкції та розвитку, понад 1,6 млрд. дол. США – Міжнародною фінансовою корпорацією.

6 грудня 2007 р. Рада виконавчих директорів Світового банку затвердила Стратегію партнерства з Україною на період 2008–2011 рр. Стратегія визначила пріоритети діяльності Групи Світового банку в Україні, включаючи кредитування та інвестиції, надання аналітичних і консультативних послуг і технічної допомоги. У рамках Стратегії передбачалося надання позик на

загальну суму від 2 до 6 млрд. дол. США протягом чотирьох років. Проте фактично було реалізовано проектів на суму лише 2,350 млрд. дол. США, що пояснюється проблемами в освоєнні наданих коштів українською стороною.

Нова Стратегія на 2012–2016 рр. була прийнята на хвилі розчарування Ради виконавчих директорів Світового банку результатами співпраці з українським урядом 16 лютого 2012 р. Як вказано у звіті Світового банку, опублікованому незадовго після цієї події, «метою співробітництва є надання Україні допомоги в усуненні «вузьких місць» реформ і, таким чином, сприяння у досягненні Україною успіхів в реалізації її амбітної програми економічної реформи та інтеграції з ЄС» [2]. Загалом очікується резервування для України близько 500 млн. дол. США на рік.

Нині кредитний портфель інвестиційних проектів Світового банку нараховує дванадцять пунктів на загальну суму 1,8 млрд. дол. США. 67 % з них станом на грудень 2011 р. все ще не освоєні. Причому половині проектів портфеля більше шести років. Їх впровадження почалося ще в 2004–2007 рр.

Впровадження проектів Світового банку допомагає реформувати податкову службу, систему освіти, підвищити якість та доступність соціальних послуг, сприяти розвитку села шляхом закладення правових та інституціональних основ для забезпечення захисту прав власності на землю, іпотеки, оренди та торгівлі землею, а також сприяти удосконаленню системи управління державними фінансовими активами, системи державної статистики та здійсненню експортних операцій. Крім того, розпочато роботу щодо налагодження безперебійного енергозабезпечення споживачів шляхом реабілітації гідроелектростанцій та електричних мереж, поліпшено надання послуг водопостачання для жителів деяких міст України [4]. На теперішній час проекти, що провадяться в Україні, тією чи іншою мірою пов'язані з проведенням Євро–2012.

Галузеву структуру проектного портфелю Світового банку за підсумками 2011 фінансового року наочно представлено на рисунку 1.

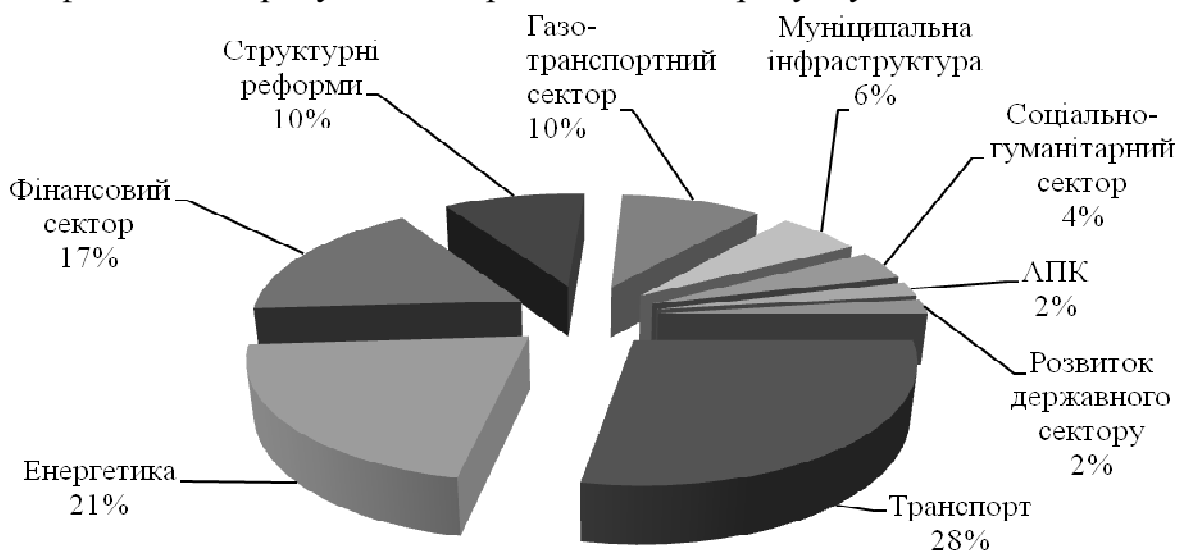

Рис. 1. Галузева структура проектного портфелю Світового банку в 2011р.

Джерело: складено авторами на основі [1].

Серед проектів Світового банку, що реалізуються станом на початок 2012р., можна виділити:

а) додаткове фінансування до проекту «Другий проект розвитку експорту». Його метою є сприяння розвитку експорту недержавних підприємств України шляхом середньо- та довгострокового кредитування інвестиційних потреб експортоспрямованих підприємств, поповнення їх оборотних коштів, надання доступу до більш дешевих ресурсів шляхом широкого використання нових банківських продуктів (факторинг, лізинг, торговельне фінансування); сприяння розвитку спроможностей фінансового сектору України у задоволенні потреб національної економіки у довгострокових ресурсах для розвитку економіки, розширення кола учасників проектів шляхом залучення комерційних банків; забезпечення подальшого інституційного реформування Укрексімбанку, розвиток та посилення його спроможності у підтримці експортно-імпортних операцій. Сума позики МБРР – 154,5 млн. дол. США.

б) «Проект модернізації державних фінансів». Мета цього проекту – зміцнити управління державними фінансами в Україні шляхом покращення операційної ефективності та прозорості. Проект допоможе забезпечити ефективне використання державних ресурсів для підтримки національних пріоритетів та покращення надання послуг державою. Завданням проекту є підвищення рівня прозорості, ефективності та результативності управління державними фінансами, розвиток інтегрованої системи управління державними фінансами та подальші реформи планування та виконання бюджету. Сума позики складає 50 млн. дол. США.

в) проект «Розвиток міської інфраструктури». Мета цього масштабного проекту – сприяння комунальним підприємствам у підвищенні якості й надійності надання послуг та зменшенні витрат на обслуговування шляхом низки інституційних удосконалень, а також реабілітації систем водопостачання, водовідведення, поводження з твердими побутовими відходами тощо. Обсяг виділених Світовим банком на цей проект коштів становить 140,0 млн. дол. США.

Україна ніколи не розглядала і не реалізовувала членство у Світовому банку лише як засіб отримання дешевих кредитних ресурсів. Взаємодія зі Світовим банком надає доступ до економічних знань, досвіду та експертизи практично всіх країн світу. При цьому, проходження і виконання проектів в Україні Світовий банк вважає проблематичним. Затримки, як правило, зумовлюються реальними темпами реалізації програм уряду, які відрізняються від початкових сподівань.

До чинників, які можуть впливати на затримки реалізації проектів, належать: обмежені технічні можливості сторін; відсутність адекватної інституційної бази, необхідної для підтримки проектів; зміни у почутті причетності до проектів працівників органів влади, зумовлені їхньою ротацією; конфлікт інтересів осіб і груп, пов'язаних із виконанням проектів.

Серед основних проблем у співробітництві України зі Світовим банком американські експерти відзначають недостатню ефективність портфеля позик

та низький рівень вибірки коштів, зарезервованих для українських проектів [6].

Рівень вибірки коштів є найнижчим серед країн регіону, що чітко відображено на рисунку 2.

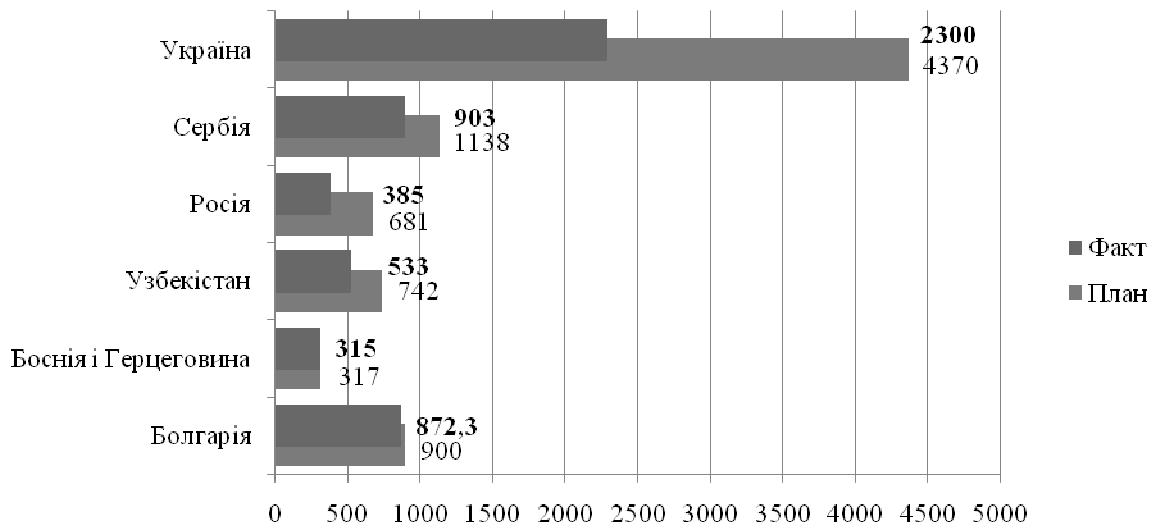

Рис. 2. Обсяги фінансування Світовим банком деяких країн світу у 2008–2011 р.р. (тис. дол. США)

Джерело: складено авторами на основі [7].

Вважаємо, що основою нової побудови взаємовідносин мають бути національні інтереси та стратегічні пріоритети України. Оптимізація алгоритму співпраці зі Світовим банком має здійснюватися в напрямі підвищення її ефективності. Форми та механізми співпраці повинні унеможливити звичайне «проїдання» запозичених коштів і бути спрямовані на досягнення конкретних результатів на шляху подальшого соціально-економічного розвитку нашої країни [5]. Україна зможе отримати максимальний соціально-економічний ефект за умови побудови співпраці зі Світовим банком на таких засадах:

1) відповідність форм та способів надання допомоги Банку потребам соціально-економічного розвитку України, використання в кожному конкретному випадку найбільш оптимального з них, а також диверсифікація механізмів співпраці з Банком;

2) рівень заборгованості має бути лімітованим з метою недопущення боргової залежності нашої країни та негативного впливу на національну економічну безпеку;

3) залучення коштів Світового банку може здійснюватися тільки за умови забезпечення їх ефективного і повного використання;

4) рішення про залучення кредитних коштів Світового банку приймається за результатами проведеного аналізу порівняльних переваг запозичень у Банку у порівнянні з фінансовим забезпеченням з інших джерел і лише за умов неможливості надання коштів з державного бюджету, комерційного кредитування тощо.

Першою віхою до підвищення ефективності використання позичкових ресурсів Світового банку, особливо в умовах кризи, має стати розробка та

впровадження дієвої системи управління запозиченнями. Основою такої стратегії повинні стати середньо- та довгострокові державні програми соціально-економічного розвитку України. У стратегіях необхідно обґрунтовувати критерії залучення зовнішніх ресурсів на основі пріоритетів розвитку держави, визначених у державних, галузевих та регіональних програмах. Стратегія повинна містити основні параметри залучення та використання позичкових коштів (рис. 3).

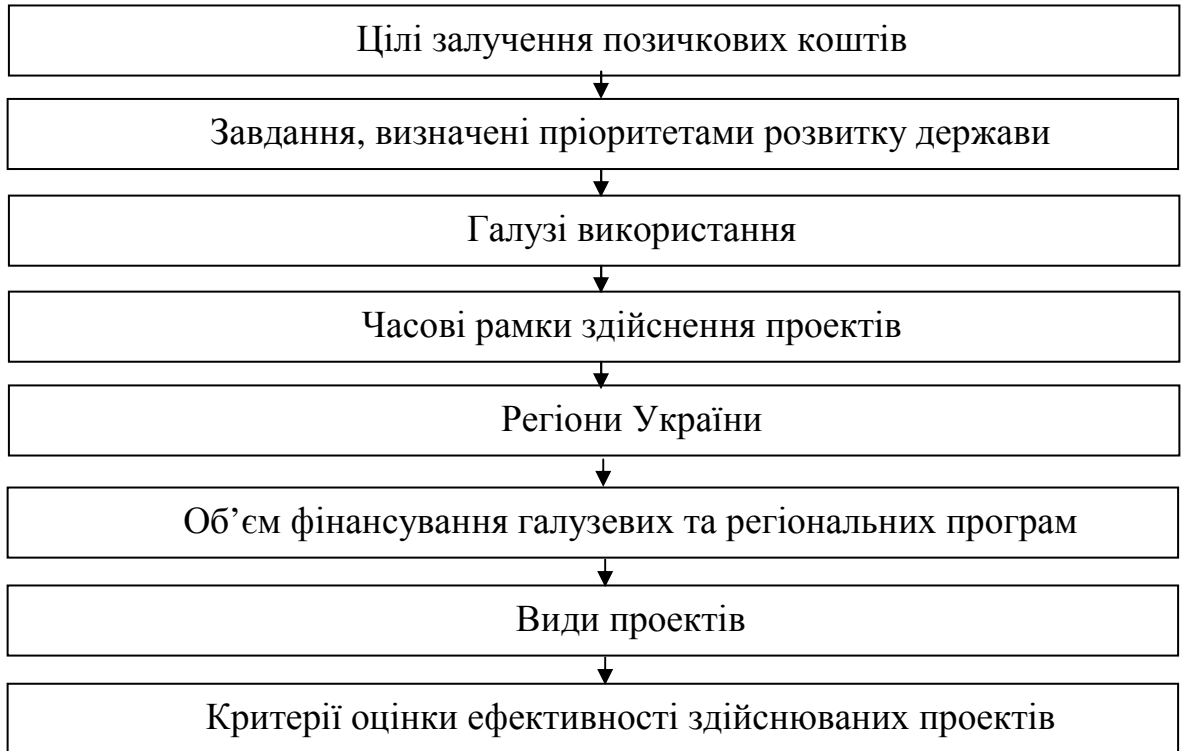

Рис. 3. Параметри залучення і використання позичкових коштів Світового банку

Джерело: адаптовано авторами.

Стратегія має бути затверджена вітчизняним урядом і стати основою для розробки програм співпраці України із Світовим банком на наступні роки. Варто зазначити, що ця стратегія повинна бути гнучкою та час від часу переглядатися [4]. Це є однією з основних умов ефективної реалізації стратегій у сучасних умовах.

Подальший розвиток співробітництва зі Світовим банком має ґрунтуватися на посиленні ролі української сторони. Вона повинна брати активнішу участь в ініціюванні проектів, а не чекати на пропозиції, що надійдуть від Світового банку. Не фахівці Світового банку, а саме українські державні органи та національні незалежні експерти повинні визначати, чи є заходи, що заплановані та впроваджуються в рамках проектів, ефективними та дієвими для досягнення поставлених цілей та чи відповідають вони інтересам національного розвитку. Залучення позичкових коштів Банку має відбуватися лише в тих сферах, де таке співробітництво дозволить якнайповніше використати міжнародний досвід і забезпечити максимальний системний ефект.

Особливо важливим питанням залишається чіткий розподіл функцій між державними структурами – Міністерством фінансів, Міністерством економіки, Національним банком та іншими державними установами. Державні органи, залучені до роботи з підготовки та впровадження проектів Світового банку, повинні діяти за чітким алгоритмом, що, у свою чергу, потребує постійної координації згідно з визначеними державними стратегічними пріоритетами. Однією з основних проблем підготовки та реалізації проектів залишається система управління проектами. Для покращання її ефективності необхідно підвищити й чітко закріпити відповідальність міністерств та інших державних органів, на які покладаються функції з підготовки та реалізації проекту.

Міністерства та інші державні органи повинні відповідати за повний обсяг діяльності, пов'язаної із підготовкою та реалізацією проектів, що включає підготовку та виконання всіх заходів проекту, здійснення закупівель товарів, робіт і послуг, ведення фінансового обліку, координацію дій за певним проектом з заходами інших проектів міжнародних організацій у цій галузі, підготовку регулярних звітів тощо [4]. Якщо міністерства та інші органи влади не мають у своїх структурах відповідних спеціалістів, то доцільно розробити механізм залучення зовнішніх експертів і консультантів до виконання чітко визначених завдань.

Також, на наш погляд, необхідним є створення автоматизованої бази даних, що забезпечить інформаційне та аналітичне супроводження проектів Світового банку на всіх стадіях їх підготовки та реалізації, та сприятиме проведенню постійного моніторингу виконання проектів і виявленню можливих ризиків. Ця база даних має містити систему фінансового менеджменту, яка б дозволила державним структурам оперативно отримувати інформацію про стан реалізації проекту і контролювати витрачання коштів позик [6]. Іншим важливим кроком підвищення ефективності співпраці має стати проведення ґрунтованої оцінки ефективності проектів до початку їх реалізації та під час його впровадження, а також забезпечення регулярного моніторингу перебігу процесу реалізації проектів.

Оцінка має здійснюватися на основі розробленої під конкретний проект системи якісних та кількісних показників результативності, що на дасть інформацію про вихідні витрати, процеси, продукти, результати та ефекти проекту. Також необхідно ретельно стежити за якістю системи управління проектами. Для цього слід посилити системи контролю та моніторингу використання фінансових ресурсів Світового банку.

Стратегічний підхід Світового банку до співпраці з Україною має бути більш вибіркоким, тобто Банку варто обмежитися кількома тематичними сферами, проекти за якими мають узгоджуватися з довгостроковими перспективами національного розвитку. Програма співпраці, що має вибіркокий характер і визначені пріоритети, допоможе зосередити ресурси Банку та країни на досягненні суттєвих результатів і уникнути розпорошення коштів.

З урахуванням пріоритетних завдань української економіки основна увага Банку має зосереджуватися на напрямках допомоги, зазначених на рисунку 4.

1. Покращення умов розвитку підприємництва та конкуренції

Розвиток підприємництва, середнього та малого бізнесу є необхідною умовою стійкого економічного зростання. Крім того, міжнародний досвід показує, що бар'єри, які заважають створенню та функціонуванню малих підприємств, впливають у першу чергу на населення з низьким рівнем доходів.

2. Удосконалення державного управління

Покращення управління державними фінансами на національному та регіональному рівнях, упровадження сучасних інформаційних технологій у системі державного управління, підвищення якості державних послуг, поліпшення інвестиційного клімату та забезпечення довгострокового економічного зростання.

3. Нівелювання ризиків

Зниження рівня бідності та пом'якшення наслідків втрати гарантованих доходів, підвищення якості охорони здоров'я та освіти, підвищення ефективності фінансування програм соціального захисту, підвищення якості надання соціальних послуг та спрощення доступу до них; вирішення екологічних проблем тощо

Рис. 4. Пріоритетні напрями допомоги Світового банку

Джерело: адаптовано авторами.

Висновки. Беручи до уваги можливість Світового банку щодо сприяння реалізації програм соціально-економічних трансформацій у нашій країні, вважаємо, що Україна не повинна повністю відмовлятися від позик Банку у найближчій перспективі, особливо в умовах економічної кризи. Разом з тим, на перший план у співпраці з цією установою мають виходити такі переваги співробітництва, які сприятимуть реалізації проектного підходу та використання міжнародного досвіду при підготовці та реалізації стратегічно важливих програм – реформ.

Список використаних джерел

1. Інформаційна довідка щодо співробітництва України з Світовим банком. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=294420&cat_id=48396
2. Інформаційний портал Finance.ua. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2012/02/20/270034>
3. Плотніков О.В. Проблеми оптимізації взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями / О.В. Плотніков // Актуальні

- проблеми міжнародних відносин: [зб. наук. праць]; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Інститут міжнародних відносин. – 2004. – Вип. 46. – Ч. I. – С. 21–25.
4. Рибальченко К.О. Удосконалення механізмів співпраці України із Світовим банком / К.О. Рибальченко // Економіка та підприємництво [Електронний ресурс]: зб. наук. праць молодих учених та аспірантів / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – 2010. – Вип. 24. – С. 91–99.
 5. Філіпенко А.С. Парадигмальна основа співробітництва України з міжнародними фінансовими інституціями / А.С. Філіпенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: [зб. наук. праць]; Інститут міжнародних відносин. – 2004. – Вип. 46. – Ч. I. – С. 3–7.
 6. Monitoring and Evaluation: Some Tools, Methods & Approaches; The World Bank. – Washington: The World Bank, 2009. – 25 p.
 7. International Bank for Reconstruction and Development and the International Finance Corporation Country Partnership Strategy for the period FY08–FY11 / Report № 40716–UA (Nov. 8, 2007); The World Bank. – Washington: The World Bank, 2007. – 178 p.

Подано до редакції 06 березня 2012 року

Першко Л.О., Мироненко М.О.

Всемирный банк и Украина: проблемы и перспективы взаимоотношений

В статье освещены современные реалии взаимоотношений Всемирного банка и Украины, определены основные проблемы сотрудничества. Предложены пути повышения эффективности и результативности работы Украины с данным институтом в будущем.

Ключевые слова: *Группа Всемирного банка, кредитный портфель, проект, экономика Украины.*

Pershko L.O., Myronenko M.O.

The World Bank and Ukraine: problems and prospects of mutual relations

The article highlights the modern reality of relations of the World Bank and Ukraine, the main problem of their cooperation. Paper includes ways of increasing the efficiency of work of Ukraine with this institution in the future.

Key words: *The World Bank Group, the loan portfolio, project, Ukraine's economy.*

Першко Лариса Олександрівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент Національного університету державної податкової служби України.

Мироненко Максим Олександрович – студент 5-го курсу факультету фінансів та банківської справи Національного університету державної податкової служби України.